

Prof. dr hab. Maciej Trzcíński

1. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

2. Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu

(oddział Muzeum Miejskiego Wrocławia)

Wrocław, 28.08.2024

Recenzja pracy licencjackiej

Autor: Kryštof Seleši

Tytuł: **Archeologie polního letiště Praha – Klecany**

príspevek k poznání letecké války nad Prahou v letech 1939-1945

Promotor: Mgr. Jan Hasil, Ph.D.

Praca przygotowana na Uniwersytecie Karola w Pradze

Przedłożona do recenzji praca liczy 64 strony i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz wykazu literatury. Merytoryczna zawartość pracy odpowiada tytułowi pracy. Struktura pracy jest poprawna i przejrzysta oraz odpowiada wymogom stawianym pracom licencjackim.

Pozytywnie ocenić trzeba wybór tematu pracy, który wpisuje się w szerszą problematykę dotyczącą archeologii czasów współczesnych. Przedmiotem badań jest dawne lotnisko w Klecanach, które w latach 1939-45 było lotniskiem Luftwaffe. Autor podkreśla, iż jego wyjątkowość związana jest z faktem, iż po zakończeniu II wojny światowej teren ten nie był wtórnie wykorzystany, zachowując tym samym swój autentyczny charakter wraz czytelными jeszcze relikami terenowymi. Pozytywnie ocenić trzeba założoną metodologię zgodnie z którą najpierw przeprowadzono kwerendę archiwalną dostępnych źródeł aby lepiej rozpoznać nie tylko historię samego lotniska ale i kontekstu historycznego wojny powietrznej prowadzonej nad Pragą wiosną 1945. Kolejnym etapem działań było rozpoznanie i zadokumentowanie ocalałych relików terenowych takich jak np. wały obronne.

Przy dokumentacji wykorzystano fotogrametrie oraz sporządzono cyfrowy model terenu. Autor trafnie uzasadnia cele badawcze zwracając uwagę, iż miejsce badań zagrożone jest perspektywą działalności budowlanej, erozją oraz realnym zagrożeniem ze strony amatorów-detektorystów. Trafnie zwrócono uwagę, iż miejsca tego typu (również w Polsce) na ogół nie są objęte żadną ochroną konserwatorską. Wciąż bowiem miejsca związane z archeologią współczesności są nie tylko przez urzędy konserwatorskie ale i przez samą naukę archeologii marginalizowane. Ten niebezpieczny stan rzeczy może doprowadzić do tego, że na naszych oczach znikną bezpowrotnie często wyjątkowe miejsca związane z historią najnowszą. Z tego też powodu docenić należy wysiłki jakie autor poczynił celem rozpoznania badanego stanowiska.

Autor przedstawia w pracy zarys rozwoju archeologii czasów najnowszych wskazując na stan badań w tym zakresie w Czeskiej Republice. Specjalizacja ta w większości krajów Europy Centralnej dopiero się rozwija i jest na ogół wciąż dość sceptycznie traktowana przez tradycyjnych archeologów zajmujących się epoką kamienia czy szeroko rozumianą starożytnością. Archeologia czasów najnowszych pozostaje często powiązana z archeologią konfliktów zbrojnych, czego dowodem również recenzowana tu praca. Autor słusznie odnosi się do terminu archeologii lotniczej, który jednak (przynajmniej w polskiej literaturze) może być dwuznaczny¹. Warto zatem zacząć porządkować właściwą terminologię i wprowadzać ją do literatury naukowej. Podjęta przez autora problematyka badania dawnego lotniska Luftwaffe wpisuje się zatem nie tylko w problematykę archeologii konfliktów zbrojnych ale również archeologię industrialną z racji na możliwości rozpoznania i rekonstruowania nieistniejącej już zabudowy lotniska (hangarów, kasyna, pasów startowych, zaplecza magazynowego)². Warto przy tej okazji zwrócić uwagę, iż w praktyce mamy już do czynienia z terminem *forensic aviation archaeology*, który jednak dotyczy bezpośrednio badania przyczyny katastrofy lotniczej i może mieć cechy kryminalnego śledztwa. O ile w sytuacji działań wojennych odnaleziony wrak samolotu jest przeważnie rezultatem prowadzonych działań bojowych o tyle w przypadku lotnictwa cywilnego pozostaje rozważyć również inne scenariusze katastrofy (błąd pilota, awaria maszyny, samobójstwo, akt terroru). Archeologiczne badania miejsc katastrof lotniczych są faktem. Działania takie prowadzi (również w Polsce) amerykańska agencja rządowa DPAA, która stara się odnaleźć i zidentyfikować poległych żołnierzy USA poległych m.in. podczas II wojny światowej. W dużej mierze dotyczy to odnalezienia wraków zestrzelonych samolotów oraz ich załóg.

Słusznie zwraca uwagę autor, iż tego typu poszukiwania prowadzone były dotąd przez grupy amatorów, którzy jak wiemy często nie potrafią zinterpretować całego kontekstu historycznego, koncentrując się na wyciąganiu z ziemi mniej lub bardziej ciekawych obiektów. Są oni moim zdaniem wciąż realnym zagrożeniem dla tego typu miejsc.

---

¹ Z. Kobyliński, P. Pawłowski, Archeologia lotnicza. Archeologia lotnictwa, Dęblin 2023

² Recenzent miał okazję uczestniczyć w badaniach na terenie dawnego lotniska Luftwaffe w miejscowości Stary Grodków (Alt Grodkau) ale celem badań było odnalezienie na terenie tego obiektu ofiar zbrodni komunistycznych, które zostały tam zamordowane w 1946- https://ochronazabytkow.nid.pl/wp-content/uploads/2019/08/OZ_2-2017_7_Borkowski-Trzcinski.pdf

Autor zasadnie przedstawia w pracy w sposób syntetyczny (R..3) rys historyczny udziału Luftwaffe w działaniach wojennych II wojny światowej. Na podstawie zachowanych archiwaliów oraz innych źródeł informacji autor przedstawia w pracy zarys historii lotniska w Klecanach (R.4) ze szczególnym uwzględnieniem działań wojennych prowadzonych tam w marcu i kwietniu 1945 r.

Podjęte badania dotyczyły w pierwszym etapie wykorzystania metod nieinwazyjnych. Przeprowadzono analizę zdjęć lotniczych ,wykonano dokumentację fotograficzną oraz przeprowadzono rozpoznanie terenowe przy użyciu detektorów metali. Na tym etapie badań

przeprowadzono weryfikacje w terenie zachowanych umocnień (wały ochronne dla samolotów) rozpoznając jednocześnie ich konstrukcje i rozmiary. Wykonano dokumentację fotogrametryczną ujawnionych reliktyw, przy tej okazji autor syntetycznie wyjaśnia istotę działania tego typu dokumentacji. Przeprowadzona przez autora analiza archiwalnych zdjęć lotniczych oraz ortofotomap pozwoliła na wyciągnięcie wniosków co do czasu budowy omawianych wałów ochronnych. Docenić trzeba również starania autora w związku z wykorzystaniem dendrochronologii i termowizji podczas prowadzonych badań. Dowodzi to świadomości jaką posiada autor w związku z możliwością łączenia różnych metod badawczych podczas prowadzenia badań archeologicznych. Przeprowadzone analizy metod nieinwazyjnych uzupełniają wyniki prospekcji terenowej przeprowadzonej z wykorzystaniem detektorów metalu, weryfikując część pozyskanych wcześniej informacji. W zakończeniu pracy autor dokonuje podsumowania wyników przeprowadzonych badań wskazując jednocześnie na dalsze perspektywy badawcze. Przeprowadzone metodami nieinwazyjnymi badania stać się mogą dobrą podstawą do podjęcia w przyszłości badań archeologicznych prowadzonych metodą wykopaliskową (przynajmniej w zakresie wykopów sondażowych).

Konkluzje

Przedstawione w pracy wyniki badań dowodzą, iż autor poza dobrym przygotowaniem teoretycznym ma już pewne doświadczenie terenowe m.in. w zakresie wykorzystania teledetekcji oraz interpretacji wyników tego typu prospekcji.

Nie mam wątpliwości, iż niniejsza praca dowodzi inwencji autorskiej jej autora, potwierdza jego kwalifikacje i niewątpliwie spełnia kryteria stawiane pracom licencyjnym. Niewątpliwym, praktycznym walorem pracy jest fakt, iż wykonana dokumentacja terenowa wnosi nowe informacje do historii lotniska oraz historii najnowszej w kontekście ostatniej fazy działań wojennych prowadzonych w okresie marzec-maj 1945 i może stać się dla służb konserwatorskich użyteczna w sytuacji podjęcia działań związanych z ochroną konserwatorską tego miejsca, co moim zdaniem jest konieczne. Sugeruję ocenę bardzo dobrą – veľmi dobre.

Prof. dr hab. Maciej Trzcíński

Rekomendowana literatura tematu:

M. Pawleta, D.Kobiałka, A. Marciniak (red.) Archeologia wobec materialnych śladów współczesności, Kraków 2023

M. Trzcíński, J. Wrzosek, A. Oniszcuk (edit.) Archaeology on the contemporary past in: Ochrona Zabytków Nr 2/2017

A. Zalewska (red.) Archeologia współczesności. Warszawa 2016

T. Borkowski, Krater jako rodzaj obiektu archeologicznego. Archeolog na miejscu katastrofy bombowca z okresu II wojny światowej-<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/91400,Krater-jako-rodzaj-objektu-archeologicznego-Archeolog-na-miejscu-katastrofy-bomb.html>

W. Tabaszewski, Badania archeologiczne przeprowadzone na miejscu katastrofy samolotu bombowego B-24 Liberator KG-890 w Nieszkowicach Wielkich, gm. Bochnia, woj. Małopolskie /w:/ Ochrona Zabytków nr 18, 2023, s.67-86

K. Karasiewicz, M. Kiełbasińska, M. Rogusz, Nadma, gm. Radzymin, woj. mazowieckie miejsce upadku samolotu Messerschmitt 110 – archeologiczny przyczynek do badań historii walk powietrznych we wrześniu 1939 roku./w:/Ochrona Zabytków nr16,2021,s.164-234.

Forensic aviation archaeology-<https://anth.umd.edu/feature/forensic-aviation-archaeology-field-school-continues-successful-partnership-defense-powmia>